

ԼՐԱԳԻՐ

ԲԱՆԱԲԱԿԱՆ ԱՋԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԲԱՆԱԲԱԿԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 6 ՅՈՒՆԻՍ

Իր արդարեւ եկած վերջին լրագրիցն ըր քաղաքական կարեւոր լուր մը չեն բերեր:

Մենքն աւելի ուշադրութեամբ արժանի սեպական է նախ Գաղղիոյ մէջ օրէնսդրական ժողովին նոր ընտրութիւնը. երկրորդ՝ Պէժիքայի պատգամաւորաց խորհրդարանին մէջ պատահած վեճերը եւ այն պատճառաւ խորհրդարանին առ ժամանակեայ կերպով դադարելը:

Գաղղիոյ օրէնսդրական ժողովը որ 1852ին ընտրուած էր, մայիս 17/28ին Կաթոլիկոսի սրբազան հրովարտաւոր լուծվեցաւ, եւ ներկայ ամսոյ 9/21ին նոր ժողովականաց ընտրութիւն ըլլալու որոշում կ'ընէր. ուրիշ հրովարտաւոր մը Միսրի վերջին հրովարտական ետքը ներքին գործոց պաշտօնէան չը պարբերական նախաժողով խորհրդի Գաղղիոյ ամեն գաւառապետներուն եւ կը ծանուցանէ, թէ որչափ որ ընտրվելիք ժողովականներուն անունը կ'առաջարկուի թեան կողմանէ պիտի առաջարկվի, այսու ամենայն ընտրութեան իրաւունք ունեցողները ազատութիւն պիտի ունենան ուրիշ անձանց համար քուէ տալու, միայն թէ սահմանադրութեան չը պիտի:

Միսրի արդարեւ խիստ հաճոյական ազդեցութիւն մը ըրաւ ընդ Գաղղիոյ մէջ:

Գաղղիոյ Պէժիքայի պատգամաւորաց խորհրդարանին գոյություն:

Մայիս 15/27ին խորհրդարանին նստին մէջ վանքերուն եւ ուրիշ կրօնաւորական հաստատութեանց վերաբերեալ նոր օրինագրի մը վրայ վեճ բացվելով, ազատական կողմը նոյն օրինագրին դէմ ելաւ: Սակայն աստիճանաբար կուէր փոխվեցաւ, եւ անանկ ազդեցիկ ու շփոթութիւն մը ելաւ խորհրդարանին մէջ որ նմանը տեսնուած չէր պատգամաւորաց խորհրդարանի մը մէջ: Ժողովրդեան կողմանէ ներկայ դանդաղ ունեցողներն ալ խօսքի խառնըլելով, անկարգութիւնը աւելի մեծցաւ: Կախաղաճ հրաման ըրաւ որ ունեցողները դուրս հանվին, այս գործը առանց ընդգիծութեան չկրցաւ կատարվիլ. ժողովուրդը մէկ դռնէն դուրս կը հանվի, միւս դռնէն դարձեալ ներս կը մտնէր զլսարկը դուռնին. ուստի հարկ եղաւ խումբ մը զօրք բերել տալ ու խորհրդարանը պարզել: Մասնկով դուրս ելող բազմութիւնը գանազան գրգռելի խօսքեր տարածելով ժողովրդեան մէջ, ամբողջ բազմութիւն սկսաւ ժողովը խորհրդարանի պալատին բոլորակը, ու բոլոր ուղարկական կողման պատգամաւոր

ները տեսած աստիճանին ծախսաւոր գոյութիւն կուտային անոնց, իսկ աշակերտներն ըստ պատգամաւորներուն նախադասական խօսքեր կրակին:

Նոյն միջոցին Պապին նախարան ալ խորհրդարանին դուրս ելելով, բազմութիւնը գանդակաւ Հին անուն ժողովական քահանայ կարծելով՝ նախատեց: Միսրի արաբները դործոց պաշտօնէին անհանձն հասնելով՝ անմիջապէս ելաւ նախարանին դիմաց ու սիրտը առաւ Թագաւորն ալ հետեւեալ օրը իր առաջին սենեկապետը խրկեց նախարանին, եւ իր ցաւակցութիւնը յայտնեց:

Խորհրդարանին շրջակայները դիզված բազմութիւնը ցրվելու համար՝ զօրաց միջնորդութիւնը պիտի եղաւ եւ բազմութիւն մարդիկ բանտարկվեցան:

Սակայն ըստ իր ծանուցանանքի, թէ Պրիւսիան մէջ խռովութիւնը դադարած է, բայց մայրաքաղաքէն՝ դուրսը տարածվիլ է. մասնաւոր Միսրի, Սիւս, Սիւս եւ Սիւս քաղաքներուն մէջ: Խռովարարները այս քաղաքներուն մէջ ալ գունդ կազմած ամեն ինչերը պրտուէր, պապական կրօնաւորաց եւ մասնաւոր Քիւրդիներուն ու Քարու չիններուն վանքերը քարկոծելու պատու հանձնելուն ապակիները կտրտելու են:

Պէժիքայի կառավարութիւնը այս խռովութեան ու անկարգութեան առաջըն առնելու համար ամեն պիտի եղած միջոցները ձեռք առաւ: Թագաւորն ալ զրգուցութեան պատճառը վերցնելու համար հրաման ըրաւ որ խորհրդարանը առ ժամանակեայ կերպով դադարէ: Մասնկով վերջիցեալ օրինագրին վրայ ըլլալիք որոշումը եւ մնալով՝ վեճը դադարեցաւ:

Քեզայիւր կուսակալ Ռանտոն մասնաւոր կողմանէ Գաղղիոյ կառավարութեան եկած նամակներէն կիսաջրի, որ Քեռակը ըսած անհնազանդ արաբներուն դէմ պատերազմին սկսելը, եւ արդէն գաղղիացիք քանի մը յաղթութիւններ ընելով՝ անոնց մէկ քանի ջեղերը հեռադանդեցուցեր են:

Ռուսիոյ կայսեր կղերքը Մոսկովայի մէջ գուրը Մոզգիւթի թագուհւոյն հետ տեսնուելէն ետեւ որ սիրալիք ընդունելութիւն եւ մեծ պատիւ ըրաւ իրեն, մայիս 20ին Օսպրենէն մեկնեցաւ ու շոգեւորով Քարէ հասաւ. հոն զիշեր մը կ'ընէր, հետեւեալ օրը Պէժիքա անցաւ եւ անկէջ անմոկէր գնաց:

Մոսկովայի կայսեր անդամիկ դուստր Սոփիա արշիպքսուհին մայիս 12/24ին գիշերը վախճանելով, կայսրը եւ կայսրուհին պարտաւորեցան Հունգարիա ընդ

րած ծանապարհորդութիւնն ինչն դադարեցնելու, եւ Սիւսնա գաղթելու:

Հանդուցեալ երկու տարու եւ երեք ամսու էր:

ՆԵՐՏԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պայտերական հրամանաւ:

Սահմանաւոր Քեռակի փաշան Թեմիսիական բարձրագոյն ատենին նախագահանալեցաւ փոխանակ վեմ. Գեորգի փաշային, որ առանց պաշտօնի նախարար անուանեցաւ:

Գաղթ օրը մայրաքաղաքէն դիւաւոր վաճառականներն ու սեղանաւորները վերջին ժողով մըն ալ ըրին Պալատի Գ. Ի. Պալատի սեղանաւորին տունը:

Միսրի ժողովին մէջ Պանքայի առաջարկութիւնը ամբողջ կարգապահութիւնը դուռնեցաւ, եւ որովհետեւ որ տարագրվիլ ու բոլոր վաճառականաց բաժնեկիւր խորհրդարանին համարվի:

Միսրի ժողովին հրապարակու ընտրվեցան Պ. Ե. Պալատի, Պ. Սեփարի եւ Պ. Թեմիսի:

ՏԻՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԱՏԵՆԻՆ

ԱՆԻՐԱԲԵՐԵԱԼ

ՆՈՐ ԿԱՆՈՆԱԿՐՈՒԹԻՒՆ

Գաղթի միջոցով եւ Գեւ

ԺԱՆ

Ինչպէս որ Տերութեան գործերուն վերաբերեալ անդիւրացիները բարձրապատիւ մեծ Եպարքոսին կողմէն կը խրկուին բարձրագոյն ատենին, նոյնպէս ալ սովորութիւն եղած է, որ միշտ ալ այսօր նոյն ժողովին յատկութեանց բոլորովին վերաբերեալ գործոց վրայ իրաւունք ունեցողներն ալ նոյն կողմէն կը խրկուին:

Թեմիսիական բարձրագոյն ատենը բոլոր կանոնադրութեանց ու բոլոր օրինաց պահպանող, սակայն միշտ որ իրեն գաղթ խորհրդակցները ուղղակի ինքը չընդունին, միշտ պիտի կարծուի թէ գործադիր իշխանութեան պաշտօնատարներէն դանդաղ ունեցողներուն անկարելի պիտի ըլլայ իրենց տրտուծը անոր հասցնել: Ռուսիականութեան պաշտօնատարներուն աւելի փոյթ ու հոգ ազդելու եւ դանդաղանքներուն աւելի աշխատութիւն տալու համար՝ ասիկա ետեւ թիւ պիտի տրուի բարձրագոյն ատենին՝ որ բոլոր խնդրագրիները ուղղակի ինքը ընդունի:

ԺԱՆ

Որ ժամանակ բարձրագոյն ատենին անդամներն մէկը օրինաւոր, անհրաժեշտ ու անհրաժեշտ պատճառներով համար ինչոյ բարձրագոյն ատենին նախ

*Տե՛ս թիւ 279:

տերուն ներկայ դանդաղ, պիտի պարտաւորի իր ներկայ չգանուելուն պատճառը նախագահին ծանուցանելու: Իսկ թէ որ անդամներէն մէկը ներկայ չգտնուի, ու օրինաւոր պատճառով չըլլայ յոյս տալ, անոր պակասած օրերը հաշուելով՝ իր թոշակին համեմատաբար գումարով պիտի պահանջեն: Միսրի կողմէն իր նախագահը գրով պիտի ծանուցանէ դանդաղ պաշտօնէին, որ իր պաշտօնական իշխանութեամբ այն բարձրագոյն փողոցներուն յատկանշող համար որոշուած գումարին վրայ աւելցնէ:

Միսրի պիտի ըլլայ նաեւ քարտուղարներուն ու օրինաւորներուն համար:

Թեմիսիական անդամակցը մասնաժողովներէն մէկուն մէջէն ըլլայ, նախագահը պիտի ջանայ անոր տեղը դնելու. առաջնակէտ կերպով՝ բարձրագոյն ատենին անդամակցներէն անանկ մէկը՝ որ ուրիշ մասնաժողովներուն մէկուն անդամ եղած չըլլայ:

ԺԱՆ
Սակայն ինչպէս ինչպէս ամենայն միայն հիմնական սկզբունքներ պարտաւոր ըլլալուն, նոյն սկզբունքները եւ անոնց մասունքը միշտ աւելի ընդարձակվելու ընդունակ պիտի ըլլան:

ԺԱՆ

Օրէ օր նոր կանոնադրութեան մը հարկաւորութիւնը ծանուցուած էր. ուստի պաշտօնէից ժողովը այս կանոնադրութիւնը տեսնելէն ու անոր վրայ խորհելէն ետեւ, միաբան հաւանութեամբ ընդունեց որ մասնաւոր ժողովակներուն մէջ կատարուելիք նախապատրաստական քնննութիւնները վարչութեան, գանձուց, արտաքին քաղաքականութեան, նոյնպէս վիճական դատարան եւ բարձրագոյն ատենին իրաւասութեամբ սահմանին մէջ եղած ուրիշ որ եւէ տեսակ դատարան գործերը պիտի դիւրացնեն ու անոնց կատարուիլը փութայնեն. նոյնպէս ալ որովհետեւ թէ բուն զինուորական եւ թէ ծովայինութեան վերաբերեալ խնդիրներուն հետ շատ անգամ վարչական ու գանձուց խնդիրներ ալ կատարած կրկնան, եւ այս խնդիրներն ալ հիմա բարձրագոյն ատենին յանձնուած ըլլալուն, այսինքն իրենց մասնաւոր ժողովակներուն մէջ առաջուց քննուելով՝ նախապէս պիտի դիւրացնեն ու փութացնեն անոնց որոշումը:

Քարտուղարներն ու օրինաւորները բարձրագոյն ատենին իրաւաստանցը մէջ հիմա գործածուածներէն պիտի ընտրուին, հետեւեալ որ ինչ յաւելուած նոր ծախք ալ հարկաւոր չպիտի ըլլայ:

Միսրի կանոնադրութիւնը կատարական ընդունելութեան յանձնուելով, Մոսկովայի վեհապետութեան բարձր հաստատութիւնը իսկոյն ստացաւ:

ԱԶԳԱՅԻՆ

Այս անգամ, դարձեալ մեծ ուրախութեամբ կը ծանուցանենք արդոյ ընթերցողաց ազգային դպրոցներուն օրէ օր աւելի բարեկարգ ու աւելի յառաջագնաց կերպով զարգանալուն նոր մէկ ապացոյցն ալ, որ յայտնի տեսանք Միջազգիւղի մէջ յանուն «Սրբոց Թարգմանչաց» հաստատուած ընկերութեան հոգողութեամբ առաջնորդուած դպրոցին վեցամսեայ առաջին քննութիւնը կատարուելուն առթիւ:

Յիշեալ բարձրան եւ ազգասէր ընկերութեան հաստատութեան տարեգրքը ամսոյս 1ին ընթացին, մեծարգոյ խնամակալ յարգելները ուղեր են, որ նոյն օրը՝ ուսանողաց պարգեւաբաշխութեան հանդէսը հրապարակաւ կատարուի բարեկարգ հասարակութեան առջին: Ուստի հարկաւոր եղած քննութիւնները կանխաւ սկսելով՝ մայիս 24ին օրը հայկաւանութեան, պատմութեան ու քրիստոնէական հրահանգաց քննութիւնները եղան. եւ նոյն ամսոյս 31ին օրը՝ թուարանութեան, աշխարհագրութեան, դադղիքներէ եւ տաճկերէնի քննութիւնները կատարուեցան բազմաթիւ ուսումնական ազգայնոց ներկայութեամբ. եւ ինչպէս որ յարգի խնամակալներն ուղեր էին, ամսոյս 2ին կիրակի օրն ալ, առաջին քննութիւններուն մէջ ներկայ չեղող բազմաթիւ հանդիսականներն ալ դո՛ւ ընկերութեան համար քիչ մը ժամանակ կրկին քննութիւն եղաւ, ու ետքը՝ նախ դպրոցին արդոյ տնօրէնը ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարք Զօր ուղղուած ձառ մը կարգաց. երկրորդ, ուսանողներէն մէկը իր ընկերներուն կողմէն շնորհակալութեան ձառ մը կարգաց. երրորդ, դադղիքներէն արդոյ դասատուն՝ ազգին առաջին եւ արդի վեճակներուն վրայ խրատական եւ մըխիթարական խորհրդածութիւններով լեցուն դադղիքներէն ձառ մը կարգաց. եւ վերջապէս տաճկերէնի դասատուն կողմէն դրուած ձառն ալ՝ իր աշակերտներէն մէկը կարգալէն ետքը, պարգեւաբաշխութեան հանդէսը կատարուեցաւ Սուրբ եւ

կեղեցւոյն մէջ ինկերպութեան Սրբազան Պատրիարք Զօր եւ բազմաթիւ բարձրաստիճան եկեղեցականաց եւ աշխարհական երեւելի եւ ուսումնասէր յարգելեաց:

Սրբոյն ալ դպրոցին ազգասէր ու բարեջան ընկերութիւնը թեպէտ տարի մըն է որ հաստատուած է, բայց առաջին հինգ ամիսները իր յարմար գոտիքով բարեկարգութիւնները տնօրինելու եւ կատարելու անցնելով՝ դպրոցին մէջ դաստոնութիւնները քիչ մը ժամանակ գրեթէ ետ մնացած էին. եւ ասանկով միայն տաճկերէնի դասատունութիւնը 10 ամիսն է ի վեր կը շարունակուէր իրենց ուղած ձառքով. հայկաբանութեան ու պատմութեան դասատունութիւնները 7 ամիսն է ի վեր սկսած են. թուարանութեան ու աշխարհագրութեան դասատունութիւնը 6 ամիսն է ի վեր, դադղիքներէն նոյնպէս քիչ ժամանակէ ի վեր, քրիստոնէական հրահանգաց դասատունութիւնն ալ մէկ ամիսն է ի վեր սկսուած են:

Սակայն մեծ ուրախութեամբ կը ծանուցանենք արդոյ ընթերցողաց, որ այս քննութեան մէջ տեսնուած արդիւնքը՝ ստանալու կարճ ժամանակին հետ բազմաթիւ շատ մեծ եղած է. բայց այստեղ զարմանալու բան չէ. երբ որ միայն որ մէկ կողմէն բարձրան ուսուցիչներուն փոյթն ու եռանդը եւ աշակերտաց ուսմունքը դիւրին եւ օգտակար ընկերութեան գործածած ոճերուն քաջախօհնութիւնը, ու միւս կողմէն խնամակալ յարգելներուն ազգային մանկունքը օգտակար ուսմանց ու բարի վարուց մէջ կը թելու ազգասիրական հոգն ու ջանքը մէկ ընթացքով, հարկաւ այս կարճ ժամանակը այսքան արդիւնաւոր պիտի ընէր իրենց, որուն համար ազգայինք միապէս շնորհակալ ըլլալով խնամակալ ընկերութեան եւ ուսուցիչներէն, կը մաղթենք իրենց շարունակելու մեծազոյն յաջողութիւններ, որով իրենց ազգասիրական արդիւնքն ու բարեկարգութիւնը կը շարունակուի:

Ընդհանուապօքն եկած նամակները կը ծանուցանեն, թէ տեղոյն հայ ժողովուրդները մէջ այս օրերս ծագած դժբաղդ վեճերը խաղաղոր են Վարնոյ եւ Երզնկայի բարեխնամ առաջնորդ Պարագաւոր Տ. Պարիզորիոս սրբազան Ընթերցողական խոհական եւ համաձայնեց ջանքեր, որ այս գործը կարգի դնելու համար յատկապէս հոն դացած է ազգային կառավարութեան կողմէն: Երբ որ Սրբաղնութիւնը իր խոհեմ վարմունքով եւ հայրազորով ազգու յորդորանքը Ընդհանուապօքն բարեպաշտ ազգայնոց սրտին մէջ խաղաղութիւնն ու եղբայրական սէրը վերահաստատելով, ամենուն անկեղծ համակրութիւնն ու երախտագիտութիւնը դրաւ եւ, եւ հիմա կ'ըջալի եղբւր Ընդհանուապօքն վարժարանին վերստին բարեկարգութեանը համար մեծ ընկերութիւնը հաստատելու եւ ուրիշ զանազան օգտակար տնօրէնութիւններ ընկերութեան ժողովուրդն յարատեւ անդրորութեանը եւ անոնց գաւազան արժանապէս դաստիարակութեանը համար:

Վերապաշտ Տ. Պարիզէ Եւրփաղքի վարդապետը՝ տան երեք օր մայրաքաղաքս կենալէն ետեւ՝ այս երեք շաբթի օրը Պարբո՛ւ գնաց իր սիրելի եղբորը վեճալու արդ Յովհաննէս Եւրփաղքիին հետ իր կարօտակեղ մայրն ու եղբայրները տեսնելու համար:

Վեր. Պարիզէ վարդապետը մայրաքաղաքս կենալու կարճ միջոցին մէջ բոլոր զիւսաւոր դպրոցներուն ու ազգային երեւելի հաստատութեանց ազգասիրաբար պայքարութիւն ընկէն զատ՝ նաեւ հաճեցաւ հոգեւորապէս մխիթարելու մայրաքաղաքիս ջերմեւանդ ժողովուրդը՝ սուրբ պատարագ մատուցանելով Իւսկիւտարի Աշխիթաշի եւ Ալէյ յորուի եկեղեցեաց մէջ:

Պահճճիկէն յարգի եւ ուսումնասէր բարեխնամ մը հետեւեալ նամակը կը գրէ լրագրոյս մէջ հրատարակելու համար:

«Երբ որ խաղաղութիւնը Ս. Պարիզէ Եւրփաղքի վարդապետը իր սիրելի եղբորը վեճալու արդ Յովհաննէս Եւրփաղքիին հետ իր կարօտակեղ մայրն ու եղբայրները տեսնելու համար:

Պարիզէի, 29 մայիս 1857.

«Չիր անկեղծ եւ եռանդուն ազգասիրութիւնը կը համարձակեցունէ զնրաւաստն ներկայ նամակաւ հաղորդել Չիքքանի մը ազգային տեղեկութիւններ, վաստահրաշխով որ պիտի հրատարակէք պատուական Մ. Պարիզէի միջոցաւ, յուրախութիւն համայն ազգասիրաց:

Ստանալէ մը ի վեր դիւզի վարժարանին վերադարձութիւնը մեր ժողովական իշխանները տասն ուսումնասէր երիտասարդներու յանձնելէն, որպէս զի դպրոցին հարկաւոր եղած բարեկարգութիւններուն անձանքը չոր հոգ տանին, եւ աշակերտաց ուսմամբ զարգանալուն եւ յառաջանալուն դիտողութիւն ընեն: Յիշեալ տան անձինքը որ Ս. Պարիզէի Բ. Պարիզէի անունով միաբանած են, իրենց վրայ արուած այս փափուկ պաշտօնին յանձնառու եղան ինչպէս որ կը փափաքէին, եւ խոստացան ամբողջ տարի մը այս վերադարձութիւնն ընել ի փառս Աստուծոյ, որոնք Եւրփաղքի գործը իրենց անձնական գործերէն վերսկսելով՝ սկսան նոր նոր բարեկարգութիւններ մտցունել զդպրոցին մէջ:

Թարգման Ընկերութիւնը ամսոյս 26ին Հոգեւորապետին կիրակի օրը իր աշխատանց եւ վերադարձութեան եւ ամենայն պատուը յղուց զիւզի ժողովրդեան Սուրբ Յովհաննէսի զեցոյ սրահին մէջ, ուր դպրոցին 500 աշակերտներէն 250 ըզլուին ընթաց եւ համարձակ երեսօք կ'սպասէին հանդիսականաց գալուտները՝ որ կոչնակի հրաւիրուած իսկոյն ժողովուրդն ուր զաւանդալի իշխանք եւ ժողովուրդը, նաեւ շատ որդիներ մայրեր:

Համառօտ աղօթքով մը (զոր սովոր են ընել ազգայն ամեն օր) յետո՛ւ հանդէս

Պարիզէի վարժարանի ազգայնութիւն 500 էն աւելի է որոնցմէ 250 ը գիր ծանցող, այլբերան եւ հեղաբան կորդացող են, 200ը հասարակ ընթերցման այսինքն շայոյ պատմութեան եւ քրիստոնէականի եւ զոր կը վարժուին, եւ 50 աշակերտը ալ քրիստոնէութեան Իսկ աղջկանց վարժարանը 250ի շատ աշակերտու հէք կան, որոնք նոյնպէս հասարակ ընթերցման կը պարագին:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Պարիզէի Օրայնները «Պարբ. Տղայոց» անունով բաշխուին Սրբազան Պատրիարքին:

Ամեն լուսաւորեալ եւ հայրենասէր ոգի կը դաւանի որ ազգային լեզուն գիտնալը ամենահարկաւոր եւ անոր զարգացմանը աշխատիլը ամենուն համար նուիրական անհրաժեշտ պարտաւորութիւն մըն է, մանաւանդ՝ Եւրփաղքի յառաջ երթալուն զօրաւորագոյն միջոց մը: Սակայն անպատմելի ցաւօք կը նշարենք որ մինչեւ հիմա մեր լեզուն զարգանալուն, կատարելագործուելուն, Եւրփաղքի ազգայն մէջ տարածուելուն հոգ չի տար ունեւն զատ, կը թուի թէ գիտնալը զանի դժուարիմաց ըլլած են անոր սորվելու օտարաց գրեթէ անհնար, մերայնոց ալ շատ դժուարին: Ասանկով զբաւառ լեզուն իսկ աղի գիտողներուն թիւը օր աւելի կը քիչնայ: Բայց թողունք այն մեր ընտիր դրականական լեզուն, եւ զանք աշխարհաբառ լեզունուս մտնենք Պարբ. Տղայն զըզրոցներուն խիստ շատերուն մէջ, կը տեսնանք որ տանն եւ չորս տարեկան տղան հազիւ հազ ուղիղ կարգաւ մը եւ զը

ընկեր գիտէ, երբ նոյն հասակը տղայ մը Եւրփաղքի դպրոցաց մէջ մէկ քանի օտար լեզու ալ գիտէ ու պատմական եւ գիտական տեղեկութիւններով ալ միտքը զարգացած է: Երբ մտքերնիս կը բերենք այն անգին ժամանակը որ պարագայ տեղը անցուցեր ենք մեր գարնան գեղեցիկ հասակին մէջ՝ Սարգս, Ստեփան եւ Եւրփաղքի կարգաւոր, երբ կը մտածենք որ անթիւ տղայք՝ մանաւանդ ազգայն ընտանեաց զաւակունք՝ որոնց վրայ աւելիք Եւրփաղք իր քաղցր յոյսերը դնելու է, յուսահատութեամբ եւ իրենց ծնողացը շահասիրութեամբ արհեստի երթալով՝ բոլորովին կը մոռնան Եւրփաղքի տաճարին մէջ քիչ շատ սորվածներն, երբ քիչ քանիք այն խեղճ տղայքը որոնք մատարական զօրութիւնները այս անտիճան յոգնած են Եւրփաղքի երթալու ընթերցման տաղաւալի աշխատութեամբ, որ ալ անկէ ետեւ Եւրփաղքի գիտութիւն, դրական լեզուն սորվելու ետեւի ինչպէս, վասն զի Եւրփաղքի կը նմանի Տղայն զըզրոց խիստ շատին մէջ սորվելու յոյժ կարգալին, սրտերնիս ցաւով կը լեցուի: Եւրփաղք այս ցաւալի վեճակն զարմանալ տանելու ազգասիրական գովելն նպատակաւն է

որ՝ բարեհաճաւ Պ. Օրայններ Ս. Պարիզէի Բ. Պարիզէի անունով օգտուարողոյն գիրք մը արդէն շարադրեց եւ մօտեւ գիրքներն Ս. Պարիզէի մըն ալ հանելու խօսք կուտայ: Վարժապետը, նախ Ս. Պարիզէի անունով հատած է շատոնց ի վեր, երկրորդ ալ շատ յաճախ փորձով տեսնենք, որ նոր կարգաւ սկսող տղայոց համար Պ. Օրայններն զիրքը բարձր է, մէջն առաւելները եւ գիտնական տեղեկութիւնները գիրքներն ինչպէս, ուստի կըցանկայինք տղայոց ձեռքը տանալ Բարեխնակներն Ս. Պարիզէի անունով անանկ գիրք մը որ աւելի բարոյականին կը թելու գիւրահասակուն պատմութիւններով նոյն խրատները եւ անկողնիները մանկանց մտքերուն մէջ անջնց քան զանկողնու օգնէ: Այս օրերս մեր փառքին հասանք, երբ Ստեփան Սուրբ Եւրփաղքի արեւելեան արեւելեան դպրոցին յառաջակէմ աշակերտներէն Պ. Եւրփաղք Օրայններն զազգայնէն թարգմանած «Պարբ. Տղայոց» անունով խիստ օգտակար գիրքը տեսնենք՝ որն որ անուանի Ս. Պարիզէի հեղինակութիւնն է եւ Փարիզու դպրոցաց մէջ շատ մեծ յարգ դրած ու երկու պատկառելի գիտական

կաճառաց մրցանակներուն արժանացած է: Եւրփաղք տղի մը միտքը զարգացնելն առաջ հոգին կը թելուէ, զանի ճշմարիտ բարոյական խրատներով սնուցանելու է, վասն զի առանց ուղիղ բարոյականի գիտութիւնը առանց աստղաց երկրի կընմանի, առանց ինչպէս ուսման մարմնոյ մը, առանց հասի մաղի մը ճիշդ պատկերն է, եւ շատ վտանգաւոր էակներ կը կազմէ: Սոյն գիրքը ունի ուշով կարգաւորու եւ անոր ամեն մէկ խրատները եւ զանոնք վաւերացնող կամ անոնք տպաւորող պատմութեան ձեւով կարճառօտ եւ ազգու օրինակները աղէկ մը կը շնորհակալ վերջը՝ փափաքեցանք որ նոյն գիրքը ամեն դպրոցաց մէջ քիչ քան զանկողնու օգնէ: Եւրփաղքի անունով իսկ աղջկանց վարժարանը 250ի շատ աշակերտու հէք կան, որոնք նոյնպէս հասարակ ընթերցման կը պարագին:

Սա ալ շատ նշանաւոր եւ արգոյ հասարակութեան ուշադրութիւնը դրաւ իսկաւ արժանի րանմանքն որ, վերադարձալ թարգմանութիւնը՝ Ստեփան Ս. Պարիզէի նոր հաղորդութիւնները

սը, որուն յաջորդելով հայկառանու թեան դասառուին արտաշարժ ազգասիրական ծառք՝ խորին լուսթիւն մը տիրեց բոլոր բազմութեան մէջ, որոնք ունէին իրենց կրօնական այն ազգու խօսքերուն ուր իրեն հայելի ժողովրդեան առջեւ կը դրուէր ազգին վիճակը. այսինքն դիտութեան լուսով. փայլած ժամանակը, եւ տղիտութեամբ խաւարեալ ժամանակը, եւ անոնցմէ յառաջ եկած բարեքը եւ չարեքը ճշտութեամբ քննութիւնը սկսաւ շարունակուիլ՝ Բերականութեան եւ Համաձայնութեան, Ազգային պատմութեան եւ Բրիտանական վարդապետութեան մէջ:

Հանդիսականները՝ որոնց մէջ եւ շատ մը Արմաշու Սուրբ Ա. անքին՝ ուխտաւոր. Պ. Պալսեղի ազգայինը կային, սաստիկ զոհուածութեամբ մտիկ ըրին, եւ իրենց հաճութիւնը յայտնեցին թէ ընկերութեան անդամաց եւ թէ վարժապետաց վասն զի բոլոր քերականութեան դժուարին հարցմունքներուն դիւրութեամբ պատասխանեցին տղայք. նոյնպէս քրիստոնէականին մէջ անանկ քաջ էին, որ մինչեւ իրենց ընտիր դասադրեին դուրս հարցմունքներուն ալ կը պատասխանէին: Հատ ծերունիներ ու բախութեան արտասուներ իրենց տեղադրեցին ի վար կը վազեցանէին, երբ փոքրիկ եւ մատաղ մանկանց հայ եմ, քրիստոնէայ եմ, աղաղակներ կը բռնէին, եւ Հայաստանեայց Սուրբ Եկեղեցւոյ ուղղափառութիւնը անոնց արտերուն եւ մօքերուն մէջ տպաւորած ըլլալը կիմանային:

Այսպէս անընդհատ շարունակուելով բոլոր ուսմանց հարցմունքները՝ երբ կրկին լուսթիւն տիրեց, առ Ազգի ըն շնորհաց Հոգին Սուրբ Աստուած տղերսական երգ մը երգեցին. քաղցրաւնաղ մանկուններ, որպէս զի իր անապատ իմաստութեան կաթիններ անձրեւաբար ցօղէ բոլոր ազգային ուսանողաց եւ ուսուցչաց վրայ: Եւ երբ մեր օգոստոսիան Ինքնակոյն անդին կենացը համար սկսան մանկունը մտդթաններն ու իրեն «կեցցէ թագաւոր մեր հօգոր, ձայնը չորս կողմէն օդը կը հնչեցունէին: Յետ որոյ՝ երկու աշակերտք իրենց

զրէն ելած մէկ մէկ ուսումնասիրական ծառ կարդացին, եւ ուրիշներուն դրութիւններն ալ՝ որոնք այլ եւ այլ նիւթերով գիտութիւնն ու ուսմունքը կը գտնէին, հանդիսականաց բաժնուելով, հանդէսը վերջացաւ. եւ արձակեցաւ մարեւաւոր ազգութիւք մարախրօն քահանայէք:

Երբ ժողովուրդը խորին շնորհակալութիւններ ընելով ուրախ եւ գոաւթթ խումբ խումբ եկեղեցիէն կ'ելնէին, աշակերտները զոյգ զոյգ շարունակով, առջեւնէն երկու սպիտակազգեստ տղայք ծաղկալից եւ կանաչազգի պսակներ բռնած, սկսան ներդաշնակ երգեր նուագելով իր թաղ գիւղէն մէջ: Ս. Թագաւոր անուն ուխտասեղան, որն որ զուարճալի եւ ընդարձակ տեղ մըն է վանք ըլլալու համար սահմանուած եւ կոտակ եղած* լուսահոգի տիրացու Փանոս սրբախօս սարկաւադէն, որ բնիկ գիւղէն ըլլալով միաբան եղած է Ազգամարայ Ստուգ անապատ կոչեցեալ սուրբ վանքին, ինչպէս նաեւ իւր բոլոր աղքատահոգ, որոնցմէ ոմանք եպիսկոպոս վարդապետ եւ ոմանք առաջնորդ եղած են յիշեալ սրբադուամար անքին մէջ**:

Արդ այս ուխտասեղան հասնելով բոլոր տղայք հանդերձ ընկերութեան անդամներով եւ այլն, բոլորաձեւ կանգնեցան. ան առնեն ընկերութեան մէջէն ուս-

*Այս կոտակը որ տիրացու Փանոս սրբաւազը բրած է Աստուգ անապատի բոլոր միաբանութեան վայրէջքներովը հաստատելով, զոր թէ թէ 60 տարեան բան է, որն որ գեաւ կը պահուէ իր թռուսնցը քով, որոնք Սուրբ Թագաւորին սպասարարներն են յաջորդաբար Այս վանքի համար սահմանուած ուխտասեղանը՝ Ազգին մանուկները շաքարութեանը արժանի է, որուն մէջ կրնայ ժառանգաւորաց դպրոց մը կառուցանել, որով հանգուցեալ ծերունի սարկաւադին ալ բազմաթիւ պսակուած կ'ըլլաւ:

**Արեւելեանք որ Ա. սպարապետէն Արեւելեանք սկի իւր թիւքները այս կողմեր տարածել, յիշեալ վանքին վրայ լուսի տեղեկութիւն տալ, ինչպէս նաեւ իւր միաբանիցը, որոնցմէ Պաղէսիցի Տ. Սարգիս ճշմարտագէտը հայրը կարծեմ թէ տակաւին օղջ եղած ըլլալ ազգին համար ազգութեւն, ուր որ նամակազգին նախահաւն ալ հոն կը հանգչին արդարաց քնով, յաւիտեան կոն յիշատակ ձգելով վանքին մէջ իւր արդեամբ ընդնել տուած ջրէնը (ստուծոյն):

նշոյնները տեղիւր տեսնելնուս պէս խկոյն կը փութանք զանոնք հրատարակել, ուստի չենք կրնար այս կարծառօտ յօդուածը վերջացնել, առանց Խաղաղիկ նորահաստատ Արդանանց ընկերութիւնը յիշելու՝ որուն արգասիքները Ազգը մօտ օրէն պիտի վայելէ լիովին:

Բայց կան այնպիսի անձինք որ հաւատք չեն ընծայել այսպիսի լուրերու, եւ խկոյն անվստահութեան, յուսահատահատութեան, տխուր գուշակութեանց արձագանքներ կը հնչեցնեն, խկոյն «չի պիտի յաջողի, կարծիքը կը հօգակն փորձառու երեւնալու մօտ, որով նոյն հիմնարկութեանց կամ ձեռնարկութեանց առաջ երթալուն կերպով մը թերեւս բարեմտութեամբ կը վնասեն՝ հասարակութեան միտքը գայթակղեցնելով, սակայն անպատմելի հակասութեամբ կաւելցնեն որ օրմը անշուշտ պիտի ըլլայ անակ ընկերութիւն մը եւ պիտի յաջողի ժամանակը միայն տակաւին հասած չէ, պտուղը չէ հասունցած, քաղաքականութեան եւ յառաջադիմութեան արեւուն խաւարումը գեաւ չէ դարձած մեր Ազգին համար: Ս'ենք քանի զմեզ կը ծանուանք, այս մտաւորական Ս'նիւսին, լու-

ստ փնտաւ անուանեալը համառօտ տակաւարանութեամբ մը շնորհակալ եղաւ. ի գիմաց ընկերութեան առ բարեջան վարժապետ, եւ առ ժրջան աշակերտս, որոնց նաեւ բաժնեց իրենց քաջութեան փրցանակները բարոյական տեսարաններ եւ գրիչներ տալով: Այսպէս վերջացաւ հանդէսը՝ որ գիւղիս ժողովրդեան ցնծութեան եւ ուրախութեան օր մը եղաւ, եւ որն որ կը յուսամք Ձեր՝ պատուական լրագրին միջոցաւ լսող բոլոր ազգանք համազգեստ հաճիլ պիտի ըլլայ, որոնք մանաւոր կարեկցութիւն եւ սեր ունին Պաղէսի լուսաւորչարօն հայոց վրայ:

Իմ խորին անհաճութեանս եւ յարգանաց հաւատարմէր կրկնելով Ձեզ Ազգայ Խմբագիր, Մամ Ձեզ միշտ բարեացակամ Յ. Կ. Ս.

ԽԱՐՆ ԼՈՒՐԵՐ

Օգոստոսիան ինքնակային հրամանաւր արտաքին գործոց պաշտօնեայ վսեմափայլ Ա. Գալիպ փաշան՝ մայրաքաղաքին Պէյքթայի դեսպան Պ. Պոնտէլ Ա. ան Բէյքթայի ճամբու թուղթերը խրկեց որ մայրաքաղաքէն երթայ, ծանուցանելով միանգամայն, թէ իր երթաւ ընկերութիւնը՝ Դրան կառավարութիւնը անմիջապէս պիտի սկսի բարեկամական յարաբերութիւններ շարունակելու Պէյքթայի դեսպանատան հետ:

Արդ թէ ի. Դրան բրած այս ծանրակշիւ անօրէնութեան պատճառը վերջիշեալ Պ. Պոնտէլին ի. Դրան դէմ անձնական ատելութիւն ունենալն է եղեր:

ՀԱՆԳԻՆՍ

ՆՈՐ

ՀԱՅԵՆՕՍՈՒԹԵՆ

ՅԵՆՕՋԱՐԵՆ

ՈՂՋՈՅԵ ԵՒ ԾԱՆՈՒՅՈՒՄՆ

ԻՄ ՍՈՐՈՒՄ ՀԱՅԵՆՕՋԱՐԵՆ ՊԵՆՈՒՆԵՐԻՆ

ԵՒ ՍԻՐԵԼԻ ԵՂԱՅԵՆՆԵՐԻՆ

Հարգելիներէն* Ե. Էրմ

Այս գործի տպագրութեան հանգամանքը

*Տես թիւ 279:

ուսորութեան Մարպուտիկն գալուստը միշտ շատ ժամանակի կարօտ է ըսողներու կը հանգիպին, մէկը չենք որ ազի մը առաջ երթալուն համար բնաւ սպասելու կարօտութիւն չկայ, բանը սկսիլն է. առաջին քայլը ընելն է. չենք Ապօնթէնի մակերեսին կատարել վիզը բոժոժ կախող մէ փնտաւելուն կը դառնայ:

Թէեւ երիտասարդ չափազանց եռանդ եւ կոյր յոյսեր չունինք. սակայն կրնանք ըսել որ մեր Ազգին այժմեան յուսալից վիճակը չենք որ վատութեան տեղի տանք ուսման տաղաք կը ծանկութիւնը, յառաջադիմութիւնները պահիական գիւղական սեպնը, կը կը տեսնանք որ փոքրիկ ընկերութիւններ արգիւտաւոր գոյծերով՝ Ազգը կը փառաւորեն. բարեկարգ քաղաքներ ամեն կողմէ կը բացուին եւ օր օրի առաջ կ'ըլլան. երբ կը տեսնանք արուեստագործներ՝ որ կը թափան հարկը քաջ ծանկեալով ընկերութիւններ կը հաստատեն, աղայքներ կը թիւն համար դրամական զօհեր կ'ընեն. երբ նաեւ կը տեսնանք Ազգասէր պատանիք որ իրենց ազգային դպրոցաց առաջ երթալուն համար ձրի աշխատութիւններ յանձն կ'առնու, աս անց վարձի դաստառու-

բայայայտելոյ յետոյ, հա ըկաւր կը համառօտ տեղեկութիւն տալ մեր պատուէի Հայրենակիցներին, թէ ինչ է նորա բովանդակութիւնը եւ ինչպէս է կարգադրած նա: Ս'էր խորհուրդը այն լինելով, որ մի յարմարաւոր ընթերցանութեան գիրք տայինք ազգին, թէ արժանապէս ժամանակ անցունեալու, եւ թէ իւրեանց միտքը ծախանելու այնպիսի ծանօթութեան համար, որ հարկ էին մեր ժամանակի փոքր իշատէ կը թիւն հայ մարդուն, այլեւ իւրեանց սիրտը եւ զգացողութիւնը պնդեցնելու գեղեցիկ գաղափարներով թէ բարոյական եւ թէ կրօնապաշտական մասին. մեր խորհուրդը այն լինելով, որ տայինք ազգին մի բազմաթիւաբար դաստիարակիչ եւ առաջնորդող գիրք, որ լցուցանէր նոցա իմացական եւ հոգեւոր պիտոյքը, ընտիր ընտիր եւրոպական աղբիւրներէց հանեցինք զանազան իմաստալից զրոյք, պատմութիւն, տեսիլ, նմանախօսութիւն, բնագիտական ծառեր, բարոյական մտածութիւն, բնական եւ արուեստական տեսասարաններ, նկարազօր, պատմաբանական եւ իմաստասիրական ծառեր, երեւելի մարդեր վարդէր, Գրուէր, եւ արժանի յիշատակի իրողութիւնը բնական եւ մարդկեղէն աշխարհի մէջ: Այդ աշխատութիւնը բաժանեցինք երկու մասն, առաջինը աւելի թեթեւ նիւթերով եւ աւելի պարզ ոճով, որպէս նախակրթութիւն. երկրորդը աւելի վերահամարձեւ եւ իմաստասիրական նիւթերով, աւելի երկար եւ պարունակ ծառերով, լեզուն եւս աւելի դերագանձ եւ ոճը աւելի ճիշդ ուսումնական, թէպէտ մտալով միշտ աշխարհաբար խօսքը սահմանի մէջ: Երկրորդ մասը սահմանեցինք առաւելագէտ փոքր իշատէ կը թիւն եւ գիտուն Հայերի համար, թէպէտ եւ ժողովուրդը կարող էր օգուտ քաղել սորանից, եւ թէ կամենար մտածելով կարգաւ եւ ուշադրութեամբ լսելով մի փոքր: Թէ ինչպէս պիտի լինի այժմեան Հայաստան հեղինակի պաշտօնականութիւնը, ծանօթութիւն տուած ենք մի այլ գրքի մէջ (տես մեր Ա. տրգապետաւորան կրօնի, յառաջաբանի 6 երեսը): Այս հիմքերի վերայ հաստատուելով, նոյն առաջնորդական լարը մեր ձեռքումը պահելով յառաջ գնացինք եւ այս տեղ, բազմաթիւաբար մշակելով մեր գեղեցիկ աշխարհաբար լեզուն, գործակատար կացուցանելով նորան շատ եւ շատ հանգեմունքի մէջ, որ եւ զօրութիւն տալով նորան, կանոնի եւ արուեստի տակ գնելով հայկական աշխարհաբար բանաստեղծութիւնը՝ Այլեւ հրատարակելով այնքան պատմութիւնից, որ ուրիշ է միշտ եւրոպական ուսման եւ գիտութեան մէջ եղած արուեստական (թիւնիկական) բառերը թարգմանել հայերէն, որուցինք Հայոց ուսումնական լեզուն եւ մի փոքր եւրոպականութիւն, եւ կարծումնք հաստատու պէս, որ սորանով շատ եւրոպական գաղափարներ գիտութեան մէջ աւելի պայծառաւանալու էին փոքր իշատէ կը թիւն եւ բանիմաց ընթերցողների հա-

Յ. ԹԻՆԻՆԻՆԻ

թեան արգիւնքովը տպուած ըլլալուն խիստ աժան կը ծախուի, իրը թէ նոյն մատակարար ախուրը միւս վարժարաններուն ընկերակցացը իր երախայրիքներու իրիւ ուղած ըլլայ եւ խրախոյս կարգայ ամեն տեղ հիմնել այսպիսի ընկերութիւններ ի փառս եւ ի յառաջադիմութիւն Ազգին:

Իրաւունք ունին Իւրոպացիք երբ կըսեն որ Երեւանի շրջանէն բնաւ բան մը անհայտ չէ այս աշխարհիս վրայ, վասն զի կը տեսնանք որ մանկահասակ տղաքները շարքեր տասը փարայ տալով քիչ ժամանակուան մէջ գիրք տպել տալու կարող կըլլան, որն որ մինչեւ այսօր հարուստ Սեկեւսաներուն արտօնութիւնն էր այսպիսի ազգօգուտ նպատակներ ընել: Այլ թէ որ զօրաւոր ուսումնական ընկերութիւն մը Ազգերնուս մէջ հաստատուի որն որ կարեւոր նիւթոց վրայ զրուած սեւորակները եւ զրքերը տպել տար ու աժան գնով ազգայնոց նուիրէր, հարկաւ ընթերցասիրութիւնը եւ անով մտաւորական լուսաւորութիւնը քիչ ատենի մէջ կը տարածէր: Ասոր համար է որ միշտ աս մեր փափաքին կատարման մօտեւորուն յուսալից

թիւն կրնեն, որոնց կըսեն օրինակները յիշեց հոս՝ թողութիւն խնդրելով մեր հոգեհատոր բարեկամներէն, թէ որ իրենց համեստ անունները կը համարձակինք հրատարակել ի խրախոյս այլոց, ով չըզի տեր Հովնանց Յովհաննէս աղային անձնանուէր կերպիւ. եւ ազգասէր եռանդով Խաղաղիկ վարժարանին մէջ Տօմարադիտութեան օգտակար ուսմունքին դաստառութիւնը սկսիլը, ով գովեստիւն չի յիշեր Իսկուտ Գեան Տիգրան աղային Օրթապիւղի դպրոցին մէջ Պատմութիւն դաս տալը եւ այլն:

Ուրեմն կրնանք առանց չափողանցութեան ըսել որ մեր սիրելի Ազգին յառաջադիմութեան արշաղոյսը ծագեց, իր քաղաքակրթութեան ոսկեղէն դարը սկսեալ:

Յ. ԹԻՆԻՆԻՆԻ

